

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 22 (1994/1995)

Številka 3

Strani 162-165

Marijan Prosen:

KOSCI

Ključne besede: astronomija, zvezde, ozvezdja, Orion, Sirij, Rimščice.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/22/1220-Prosen.pdf>

© 1994 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

© 2010 DMFA - založništvo

Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

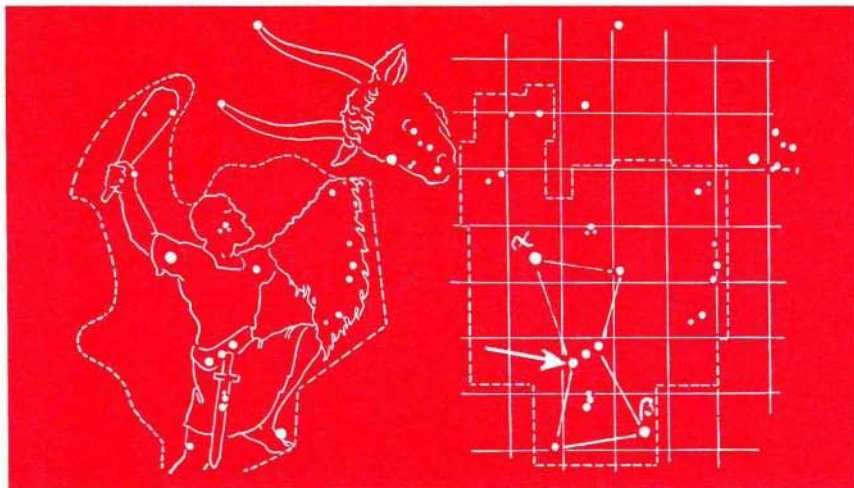
ASTRONOMIJA

KOSCI

Dandanes na kmetih večinoma kosijo travo s kosilnico. Včasih pa je kmet moral najeti kosce, jim dobro postreči in plačati, da so mu pokosili travnike in senožeti.

Ni si težko zamišljati koscev, kako v zgodnjem jutru, drug za drugim, v značilnem slogu, s kosami kosijo travo. Kaže, da so kosci opravljali tako pomembno kmečko opravilo, da jih je ljudska domišljija ovekovečila celo na nebu. Tam so v skupini treh zaporednih svetlih zvezd - ki druga za drugo režejo svojo vsakonočno nebesno pot, kot si utirajo pot kosci v visoki travi - številni narodi videli nebesne kosce.

Tudi Slovenci tem trem zvezdam v vrsti rečemo *Kosci*. Z lahkoto jih najdemo in opazujemo na zimskem nočnem nebu. Da so Kosce dobro poznali naši predniki, pove veliko število imen, ki so se ohranila zanje. Pogosto jih imenujejo *Rimščice*, ker so te zvezde večinoma obrnjene proti jugu, to je proti Rimu, znana pa so še imena Palica (Jakobova, nebesna, rimska, sv. Petra), Pal'čnki, Sveder, Kjuč, Trije (sveti) kralji itn. Drugi narodi so jih poimenovali tudi Grablje, Plug, Ogrlica, Čoln, Trije konji (jeleni, zebre), Trije možje, Tri dekllice in celo Tri sestre.

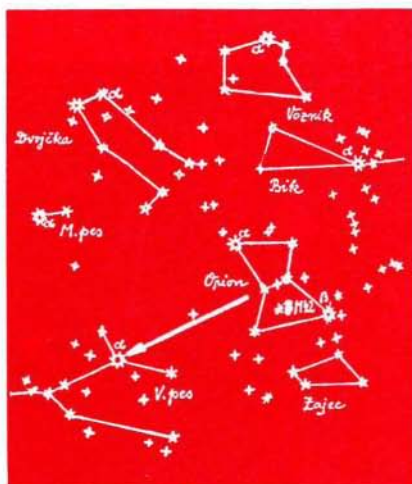
Slika 1. **Levo:** Podoba neprekosljivega antičnega mitskega lovca Oriona, ki ga je domišljija starih Grkov pripela kot ozvezdja na nebo.

Desno: Ozvezdje Orion, razpoznavno po sedmih svetlih zvezdah. Za tri zaporedne zvezde, ki ležijo približno v sredini ozvezdja, v tako imenovanem Orionovem pasu, se je udomačilo ime Kosci ali tudi Rimščice. Puščica kaže lego Konjske glave.

Tri zvezde Koscev predstavljajo del ozvezdja Orion, ki ga imajo nekateri za najlepše ozvezdje. Sestavljajo pas velikega nebesnega lovca Oriona. V nekaterih krajih, na primer ponekod v Gornjesavski dolini, zaradi visokih hribov vsega ozvezdja Oriona sploh ne vidijo, ampak le njegov zgornji del. Opazujejo le tri vodoravne in pod njimi tri navpične zvezde, ki oblikujejo črko T. Pravijo, da vidijo T (Orionov pas in meč).

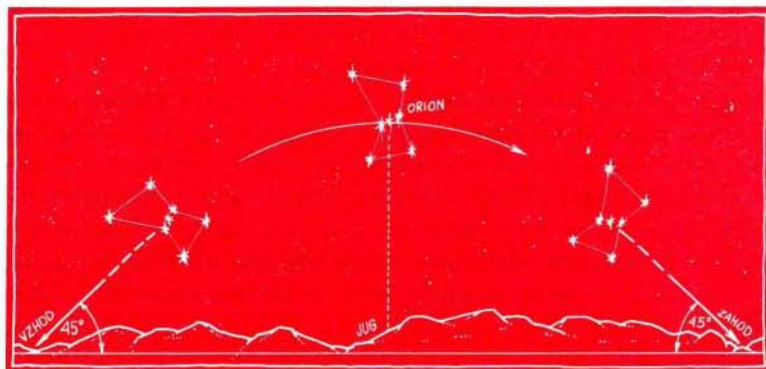
Kosci so tako lepe tri zaporedne zvezde, da jih vsak opazi. Zato bi vas rad s tem člankom spodbudil k opazovanju teh zvezd pa tudi k spoznavanju njihove praktične uporabe.

Navadno se ponoči orientiramo tako, da s pomočjo Velikega voza poiščemo Severnico. Pozimi pa raje poiščemo Kosce (ali kar ozvezdje Orion) in se orientiramo po njih. Sami lahko ugotovite, da je orientacija po Koscih dosti preprostejša kot po Velikem vozu.

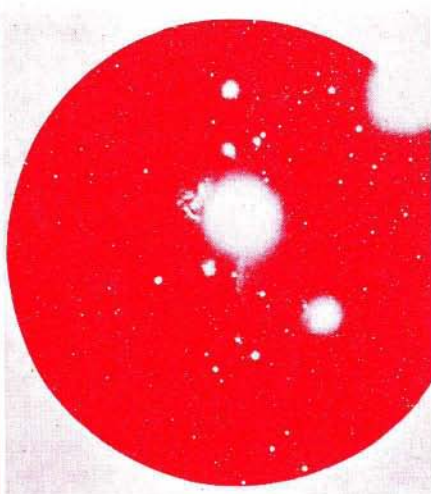
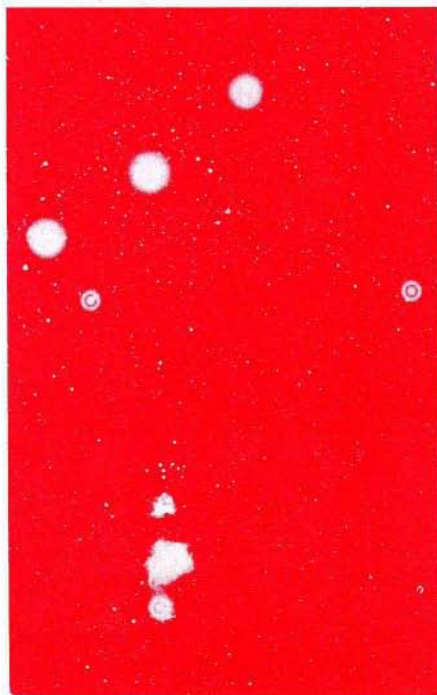

jug

Slika 2. Značilna ozvezdja zimskega neba. Puščica kaže, kako s pomočjo Koscev izsledimo najsvetlejšo zvezdo na nebu.

Slika 3. Takole se v zimskem času orientiramo po Koscih. Ko jih gledamo, je pred nami jug.

Slika 4 (levo). Kosci in pod njimi Orionova meglica M 42, v izjemno dobrih opazovalnih razmerah vidna celo s prostim očesom.

Slika 5 (zgoraj). Svetle in temne vesolske meglice ob levi zvezdi Koscev, kjer leži tudi Konjska glava.

S pomočjo Koscev lahko poiščemo tudi najsvetlejšo zvezdo - Sirij. Če v mislih potegnemo v levo črto, na kateri ležijo Kosci, naletimo na zvezdo Sirij. To je tako preprosto, da se ne moremo zmotiti.

Kot zanimivost povejmo, da se v okolici leve zvezde Koscev razprostira zelo obširno področje različnih meglic, med katerimi je tudi temna meglica Konjska glava, vidna le z najmočnejšimi daljnogledi, pod Kosci pa najdemo slavno Orionovo meglico M 42, dobro vidno že z manjšim daljnogledom.

Predlagam, da se dobro oblečete in obujete, da se ne prehladite, se v jasni noči brez mesečine odpravite v odmaknjen kraj daleč od luči, počakate približno pol ure, da se oči privadijo teme, in začnete opazovati. S prostim očesom:

- izsledite Kosce,
- po Koscih poiščite najsvetlejšo zvezdo Sirij,
- po Koscih se orientirajte.

Slika 6. Znamenita temna vesoljska meglica Konjska glava.

Ko ste se naveličali opazovati s prostim očesom, vzemite v roke lovski daljnogled in z njim pri različnih povečavah opazujte:

- Kosce,
- meglico M 42.

Daljnogled morate postaviti na trdno stojalo, da se ne premika.

Predlagana opazovanja so preprosta, vendar se je treba tudi za preprosto opazovanje zelo potruditi, da nam uspe.

Marijan Prosén

VSE NAROČNIKE PRESEKA OBVEŠČAMO, DA SE JE V TELEFONSKO ŠTEVILKO KOMISIJE ZA TISK DMFA SLOVENIJE, OBJAVLJENO V 2. ŠTEVILKI, PRIKRADEL TISKARSKI ŠKRAT. PRAVILNA ŠTEVILKA JE: (061) 123 24 60
